Christus, en opdat zij, geloovende, zouden hebben het leven in Zijn Naam. Een enkele maal heeft Jezus dan ook geweigerd wonderen te doen, b.v. te Kapernaüm; er heerschte daar enkel ongeloof en de menschen verachtten Hem, enkele uitzonderingen daargelaten. Er staat zoo typisch: Hij kon aldaar geen kracht doen, vanwege hun ongeloof; dan Hij legde weinigen zieken de handen op, en genas hen.

Dit alles maant m.i. wél tot voorzichtigheid; we zeggen zoo gemakkelijk of laten het ons wijsmaken, dat die en die kwakzalver kennelijk de gave der gezondmaking van God ontvangen heeft. Want ten eerste, waarom zou die gave dan practisch alleen maar voorkomen buiten de groep der officieele geneeskundigen? Men hoort zulke gemakkelijk-iets-constateerende-menschen toch nooit eens getuigen: die dokter heeft toch ook wel de gave der gezondmaking van Boven ontvangen! Maar ten tweede: waar zien we zulke menschen, die dan volgens eigen of anderer getuigenis aldus begiftigd zouden zijn, met die „gave" werken tot opbouw van de Kerk van Christus? Welnu, als dit niet gebeurt of niet zóó gebeurt, daar mist die bepaalde „gezondmaker-wonderdoener" het recht die gave toe te passen; hij late die gave „zwijgen".

De vraag dringt zich nu ook op: komt die gave der gezondmaking, zooals bedoeld in 1 Cor., nog wel voor?

Er is alle reden, deze vraag vrijwel ontkennend te beantwoorden. Wij weten toch zeker, dat God meerdere werkingen van Zijn Geest ingetrokken heeft, voor goed! God heeft toch eeuwen lang Bijbelschrijvers zóó met Zijn geest geleid en gedreven, dat zij Zijn onfeilbaar Woord op juiste wijze hebben opgeteekend. Toen het Nieuwe Testament echter voltooid was, heeft God die gave ingetrokken, voor goed; nooit zal er meer één menschenkind komen met onfeilbare, geïnspireerde openbaringen Gods.

Zoo zijn ook, omstreeks 200 na Christus deze charismata ingetrokken, juist in den tijd, toen het Nieuwe Testament in zijn tegenwoordigen vorm klaar gekomen was. Dit is toch het eenparig historisch getuigenis der jonge Christelijke Kerk. Het is, alsof God met deze intrekking der charismata juist op het moment van het gereedkomen van het geschreven Godswoord, zeggen wilde: gij menschen van alle eeuwen, gij hebt nu Mijn Woord; het is volkomen genoegzaam ter zaligheid; er mag niets af en er moet niets bij; ziet toe, dat gij daarop acht hebt; het is het licht, schijnende in voor u duistere plaatsen en het is zeer vast!

Het meerdere is gekomen; het mindere in de Godsopenbaring moest wijken.

Ik geloof dan ook niet aan een nog voorkomen van de gave wondergenezingen te kunnen verrichten, tenzij, dan in hooge uitzonderingen, als misschien eens een enkelen keer op de Zendingsvelden, waar dan soortgelijke toestanden zijn als ten tijde van het ontstaan der eerste Christelijke gemeenten.

Uit al dit voorgaande zullen we echter nog niet mogen concludeeren, dat er dus geen wonderen meer geschieden, want dan zouden we één belangrijke medespeler in de wereldhistorie buiten beschouwing laten, n.l. den Vorst der duisternis!

Er staat toch zoo waarschuwend in Marc. 13 vs 22: Weest gewaarschuwd: want er zullen valsche christussen en valsche profeten opstaan, en zullen teekenen en wonderen doen, om te verleiden, indien het mogelijk ware, ook de uitverkorenen!

Het wonder dus op het „zendingsterrein" van den duivel! En dat zendingsterrein is: Europa, Azië, Amerika, Afrika en Australië! Dat is overal: dat is b.v. niet Europa minus Moettlingen of Frankrijk, uitgezonderd Lourdes!

En die Satanische verleidingsdaden worden precies eender bestempeld als de daden van Christus; „wonderen en teekenen"! Er gaat weer een getuigenis van uit, een sprake!

Maar Christus waarschuwt ertegen: Maar gij lieden, ziet toe! En nu geloof ik, dat ook deze tekst steun biedt aan mijn meening, dat er daarom geen wonderen en teekenen meer geschieden, die naar God heenwijzen. Want deze satanische wonderen en teekenen zullen natuurwetenschappelijk in geen enkel opzicht onderscheiden zijn van Christus' wonderen en teekenen. Uit den aard van die wonderen zullen de menschen dus niet op kunnen maken: dit is een christelijk wonder en dat is een duivelsch teeken! Neen, Christus heeft het Zijn geloovigen gemakkelijker gemaakt: Wordt niet verleid door deze sterke staaltjes van kracht en macht over de natuur; Ik ben er niet in; maar wilt Gij Mij dienen, Gij hebt Mijn Woord; dat zij u tot een licht op uw pad. Gij hebt geen wonder of teeken meer noodig; dat Woord is genoegzaam tot uw zaligheid!

Een bekend Duitsch gezegde is: Das Wunder ist des Glaubens liebstes Kind!

Ik vind dit best; als wij en alle menschen, speciaal „onze" menschen hier het wonder maar niet opvatten als een talenwonder, of als een genezingswonder, want dan geloof ik, dat ze op zeer glad ijs komen en ik ben van overtuiging, dat onze predikanten er wél aan deden, wanneer zij dit in de prediking eens meer tot uitdrukking lieten komen.

Leiden. P. JASPERSE.

UIT DE SCHRIFT

Verbondenheid — nog geen gemeenschap.

Weent niet over Mij.
Lucas 23:23.

Niet alleen, niet zonder begeleiding, gaat Christus den weg naar Golgotha op. Een groote menigte volgt Hem. En de scharen zijn bewogen. Vele vrouwen weenen. Ze doen het op oostersche wijze: ze maken groot rumoer, ze maken er een demonstratie van. 't Is geen verbeten snikken achter een kanten zakdoekje; 't is linea recta stadsnieuws. De executie van den Nazarener, zoo zou men 't vandaag in de bladen vertellen, bracht een groote menigte op de been; er klonken luide kreten van protest, velen gaven aan hun gevoelens demonstratief uiting.

Zeg niet, dat zij het niet meenden.

Zeg ook niet, dat het een massa-suggestie was.

Zeg vooral niet, dat zij allen op dezelfde manier en met gelijke gedachten of gedachteloosheid misbaar maakten.

De één herinnerde zich een wonder van den Heiland, de ander een preek, de derde kende familie van familie, die door Hem gezegend was. Een vierde vond al dat bloed maar vreeselijk, een vijfde was verontwaardigd over de manier, waarop de Romeinen straften; — moest déze kruisigingsgruwel voor 't oog der kinderen van Mozes worden voltrokken, van Mozes, die niet de levenden, doch de dooden hangt? Een zesde verdroeg het wél dat het lichaam van de natie tot bloedens toe geslagen wordt; daar is nu eenmaal niets aan te doen in een onvolmaakte, zondige wereld. Maar — moest het nu juist de zweep van Rome zijn, die slaat en Israëls rug doorgroeft? Een zevende weende — uit liefde voor den mensch, die sterven gaat, en zie! Hij is een Heiland toch gebleken.

Ze weenen.

Maar Jezus keert zich om en zegt tot deze tranen: neen.

Hij wil geen tranen van verbondenheid alleen.

Tranen schreien overeenkomstig de meening van den Geest, — dáárvoor is noodig, niet maar een of andere verbondenheid, doch waarachtige gemeenschap. Zijn eigen gemeenschap. De gemeenschap van Christus Jezus, door den Geest.

* * *

Verbondenheid toch is van gemeenschap wèl te onderscheiden.

De menschen, allemaal, zijn aan elkaar verbonden door de overeenkomst der menschelijke natuur. Zoo kan de eene mensch waarachtig weenen, als de andere geslagen wordt; de Rus kan weenen over den Fin, in den granaattrechter, waar de Duitscher zich verstopt heeft, en waar de Franschman onverhoeds in neertuimelt, is het de Duitscher, die den Franschman het mes in 't lichaam steekt: „doe ik het hem niet, dan doet hij het mij". Maar straks moet hij zijn smart verbijten, om den stervende, die ook een vrouw en kinderen heeft. „Kameraad", laat hem Remarque zeggen.

De mensch weent om de menschelijkheid.

Zoo kan de Jood weenen om de schending van het Joodsche bloed, of reeds om zijn verlies. En het ras kan weenen om de krampen van den rasgenoot. Het bloed kan weenen om het bloed: het kruipt nog daar, waar het niet gaan kan. Wie zich heeft vastgezogen aan den bodem, die kan hysterisch worden, als er een man van ánderen bodem komt, om te gaan wieden. Of de schaar van den vreemde nu over onkruid wiedt, dan wel in edele gewassen een ravage aanricht, of die schaar giftplanten loswoelt, dan wel vruchtboomen snoeit, dát blijft buiten beschouwing. De bodem, de bodem, en de autarkie!

Men kan vaak hooren schreien in de wereld. Schreien uit de verbondenheid van menschelijkheid, van nationaliteit, van bloed en ras en bodem. En in al zulk schreien maakt de één met den ander, dien hij beklaagt, gemeene zaak. Tot op zekere hoogte. Het is juist de hoogte van de humanitaire, nationale, racistische, biologische, geografische verbondenheid.

Die verbondenheid heeft tranen uit de oogen geperst, toen de profeet van Nazareth den kruisweg opging.

* * *

Maar Jezus, die de Christus is, komt heden profeteeren, dat in die tranen van verbondenheid hij nog niet „geestelijk onderscheiden" is.

Want verbondenheid is nog geen gemeenschap. Het mensch-zijn is geen principe van samenbinding. Dat is alleen de Geest van God, die 't mensch-zijn en de verbondenheid der menschen, dienstbaar stelt aan God, naar het Woord. Jezus weigert een mensch te heeten. Hij is de Zoon des menschen: en wie Hem zóó niet ziet, diens tranen mág Hij niet. Het Jood-zijn is al evenmin principe van vereeniging; dat is alleen het Israëliet-zijn naar den Geest, en het gelooven met den geloovigen Abraham. Zoo kan het bloed van Abraham, ofschoon het verbondenheid brengt, geen gemeenschap stichten, noch haar onderhouden. Dat kan alleen de Geest van God, in het bloed, maar straks ook vrij van 't bloed, als 't Pinksterfeest zal zijn. Dat Pinksterfeest, — het zal de dood voor het vleeschelijke Israël zijn, doch de opstanding en het leven voor het geestelijke.

En daarom — weent niet over Mij. Maar gelooft. Eerst dan is er een droefheid overeenkomstig God, een droefheid, die een onberouwelijke bekeering werkt tot zaligheid.

Weent niet over Jezus.

Maar gelooft in Jezus Christus.

Gelooft alleenlijk. K. S.

KERKELIJK LEVEN

Mededeeling. Een gedeelte der copie kon in dit nummer geen plaats vinden.

Antwoord aan dr de Bondt. (I.)

Puntsgewijs hebben we in ons nummer van 16 Febr. dr A. de Bondt van antwoord trachten te dienen: 14 punten. Het meeste daarvan gaat dr de Bondt voorbij. Ten onrechte verklaart hij dan, dat de „korte zin" van ons artikel deze was: „Calvijn ziet kerken onder het Roomsche juk, maar dat behoeft ons niet te verwonderen, want de reformatie ging in dien tijd langzaam".

We constateeren, dat verreweg het grootste deel van wat we rechtstreeks in antwoord op dr de Bondt opmerkten, onweersproken blijft. Hetgeen ons natuurlijk verblijdt: we komen samen wel verder.

Thans met genoegen nog enkele dingen ten antwoord.

1. Dr de Bondt herhaalt zijn verzekering, dat Calvijn voor zichzelf al klaar was met zijn oordeel over de Roomsche kerk, toen hij Sadoletus schreef. Inderdaad; en het zou niet kwaad zijn, als dr de Bondt aan de lezers van „Credo" er bij zei, dat Calvijn het vijandig bedrijf van het roomsche instituut met dat van de secten op één lijn plaatst... juist in dienzelfden brief aan Sadoletus, waarop dr de Bondt zich beriep om te bewijzen, dat volgens Calvijn toch maar de kerknaam voor Rome te behouden viel[1]). Maar wat wil dr de Bondt daarmee nu zeggen tegenover wat ik opmerkte? Ik toonde hem met de stukken aan, dat Calvijn — denk alleen maar aan de kwestie Frankfort, waar men ook van gereformeerde zijde allerlei verzoenende formules had onderteekend — wel gedwongen was met het tempo der reformatie te rekenen; het tempo, dat elders langzaam ging, en moest gaan. Dat om de zaak heen praten is op den duur verdrietig. „Alle pogingen veroordeelen, om min of meer met Rome tot een compromis te komen"? Ja natuurlijk. Maar er is toch ook nog zoo iets als overheidsdwang? In 1539 schreef Calvijn den bekenden brief aan Sadoletus. Maar in 1543 — vier jaar later, dr de Bondt — richt hij zich met een uitvoerig stuk over de noodzakelijkheid der kerkhervorming tot Keizer Karel V (Rijksdag te Spier): of de heeren toch eens willen beginnen? Meent dr de Bondt nu werkelijk, dat Calvijn de onder Karel V gebondenen had moeten toerekenen het langzame tempo van de groote heeren? Dat ware een allure geweest niet van een reformator, doch van een revolutionair.

2. Over den brief aan Socinus begint dr de Bondt weer van voren af aan. Van wat ik herhaaldelijk daarover opmerkte, wordt niets bestreden, alleen maar wordt gerepeteerd. We verwijzen dus naar het gezegde.

3. Slechts op één punt snijdt inzake die correspondentie met Socinus dr de Bondt iets nieuws aan. Hij zegt:

> Prof. Schilder neemt een voorbeeld en zegt: „Als iemand zegt, dat dr de Bondt zijn huisvaderlijke plichten zóó en zóó opvat, mag ik dan zeggen: „hij vat ze op met een beperking?" Maar dit voorbeeld is erg ongelukkig gekozen.
>
> We moeten niet een zin met „opvatten", maar met „ontzeggen" construeeren.
>
> Laat ik ook een voorbeeld geven.
>
> Iemand zal mij vragen: Is Dr Schilder predikant?
>
> Ik antwoord: neen, hij is geen predikant, hij is professor.
>
> Wanneer die persoon nu zegt:
>
> En ik heb hem Zondag j.l. hooren preeken! Dan kan ik antwoorden: Als ik den naam van predikant aan Dr Schilder ontzeg, bedoel ik dat niet zóó, dat hij als professor niet zou mogen preeken. Maar hij is niet in den eigenlijken zin meer een predikant. Als predikant is hij uitgediend, al heeft hij het recht behouden Woord en Sacramenten te bedienen.
>
> Zoo nu spreekt Calvijn tot Socinus.
>
> *Socinus heeft Calvijn gelezen. Weet, hoe deze* de Roomsche Kerk verwerpt, die immers voor Calvijn de valsche kerk is.
>
> Nu zegt Socinus: Maar U ontzegt toch den naam kerk aan Rome. Daarop antwoordt Calvijn dan: Vergis U niet, ik ontken niet, dat er overblijfselen van de Kerk zijn.

Tot zoover dr de Bondt. We zijn alweer met elkaar gevorderd. Eerst heette het: de kerknaam aan Rome niet ontzegd. Thans: niet meer in eigenlijken zin toegekend. Waarom het ons te doen was. Over een oneigenlijke kerk spreekt de belijdenis niet. Ge-

lukkig niet. En die „overblijfselen", nu ja, die spreken vanzelf. Zou God in de dagen der Middeleeuwen geen kerk gehad hebben?

Jammer, dat dr de Bondt deze concessie aan beter inzicht nog eenigermate verzwakt door volgende toevoeging:

> Zooals „De Heraut" volkomen terecht heeft opgemerkt, beteekent de Latijnsche constructie sic... ut in zooverre... dat. Die beperking, waarover ik voortdurend gesproken heb, haalde ik dus uit den zin van Calvijn zelf. Ik ontzeg in zooverre den naam kerk aan Rome, dat ik toch niet ontken, dat er overblijfselen van de kerk zijn.
>
> En als we dan vragen: Wat zou Calvijn dáár nu mee bedoelen? Dan geeft hij zelf in zijn volgenden brief het antwoord. Rome is eenigszins, eenigermate een kerk.
>
> Er is eenige kerk in het pausdom.

Tot zoover dr de Bondt. Hij houdt dus vol, dat „sic... ut" een beperking inhoudt. Ik stel er tegenover, dat het uit het verband moet blijken, of het ergens zoo is. Zonder eenig systeem Calvijn opslaande, om een voorbeeld te vinden, trof ik als eerste voorbeeld 23, 542: het bederf had zóó (sic) de overhand genomen, dat (ut) het elk volk weer vrij stond verschillende goden te vereeren. Bederf dus „tot op zekere hoogte". Bederf, met een „beperking"? Welneen: heel erg bederf. Het komt tot uiting daar en daar in. Het tweede voorbeeld: 24, 604; daar behandelt Calvijn kwesties van het vijfde gebod. Hij stelt het geval, dat een zoon overheidspersoon is, en zijn vader privaat burger; wat dan? Wel, dan kunnen ze van beide kanten zóó (sic) sturen, dat (ut) zoowel vader als zoon ieder in eigen positie hun gerechtigheid bekomen. „Beperkt" bestuur dus? Welneen, bestuur, waarvan de wijze nader wordt aangegeven, „Sic... ut" is lang niet altijd beperkend.

Ik herhaal: men heeft, en dat was niet geoorloofd, Calvijn's stellige ontkenning, dat Rome kerk mocht heeten, nèt zoo lang gewend en gekeerd, dat er eerst een beperkte ontkenning, en later een ontkende ontkenning (ds J. Dijk) uit te voorschijn getooverd werd. Zóó kan men álles beredeneeren. Maar het komt niet overeen met dr de Bondt's verzoek, Calvijn eerlijk te lezen.

„Overblijfselen" van de kerk onder het pausdom, en dat in dien veelbewogen tijd, die de reformatie nog nooit heeft ten einde zien komen, dat is heel wat anders, dan de pauselijke kerk, het instituut van Rome, kerk te noemen.

Om niet te veel ons te laten ophouden door een bestrijding, die trouwens zelf heele stukken laat liggen, bewaren we de rest voor een volgend nummer.

K. S.

---

1) Nous sommes oppugnez de deux *sectes*, qui semblent estre mout differentes. Car en quoy conviennent le Pape & les Anabaptistes? Et toutesfois (à fin que tu cognoisses satan n' estre iamais si couvert, que de quelque costé il n' apparoisse) tous deux ont un mesme moyen, duquel ils taschent à nous opprimer. Car quand ils se vantent ainsi arrogamment de l'Esprit: ils ne tendent certes à autre chose (la Parolle de Dieu opprimee & ensevelie) sinon à donner lieu à leurs mensonges.... Certes „Sadolet, nous ne nions point que les Eglises ou vous presidez, ne soyent Eglises de Christ.... Aldus de tekst in Response de Iean Calvin, à Jaques Sadolet, zie p. 152 in: Recueil des Opuscules, c'est à dire petits traictez de M. Iean Calvin, Genève, Baptiste Pinereul, 1566; en p. 162.

Eenigszins anders, behalve dan op het punt waar het op aankomt, is volgende vertaling: Nous sommes assaillis de *deux sectes*, qui semblent fort differentes. Car en quoy conviennent le Pape & les Anabaptistes? Et toutesfois (à fin que tu cognoisses Satan n' estre iaman si couvert, que de quelque costé il ne se descouvre) tous deux ont une mesme machine dont ils taschent nous opprimer.... Certes, Sadolet, nous ne nions point que les Eglises où vous presidez, ne soyent Eglises de Christ.... le siege de l' Antechrist ne devoir estre ailleurs qu'au milieu du sanctuaire de Dieu. Ceste seule & unique admonition ne vous doit elle point esveiller, à fin de nous donner garde, que tromperies & deceptions ne soyent introduites en l'Eglise, sous le nom & ombre d' icelle? (p. 173, 184/5 in: Recueil des Opuscules, etc. 2e ed., preface de Th. Besze à Mad. Renee de France, Genève, 1611). De latijnsche tekst staat op het oogenblik mij niet ter beschikking.

„Afgodendienaars" naar dr H. Kaajan en ds Douma.

Men herinnert zich, dat we enkele weken geleden enkele uitspraken citeerden, waaruit volgens prof. Kuyper en prof. Dijk zou blijken, dat naar het oordeel ook van Calvijn, antwoordende op een vraag van den hervormer van Schotland, John Knox, de kinderen van „afgodendienaars" moesten gedoopt worden. Afgodendienaars zouden dan roomschen zijn; Calvijn zou dus gemeend hebben, dat kinderen van roomsche ouders moesten gedoopt worden.

Wij stelden daartegenover, dat die „afgodendienaars" geen roomschen waren, maar menschen, met wie de tot reformatie gebrachte kerk zich reeds had ingelaten. Hun kinderen waren dus geen kinderen van een roomsche kerk, maar gingen de kerk der reformatie aan. Ze behoorden volgens Calvijn tot de „domestici" der kerk, tot de huisgenooten.

Voorts citeerden we in Persschouw even dr Kaajan, die nog aan de opvatting van „afgodendienaars" als „roomschen" vasthield, althans met een „hoogstwaarschijnlijk".

Dr Kaajan komt in „Utr. Kb." nog op de zaak terug. Het voorzichtige „hoogstwaarschijnlijk" is nu prijsgegeven... Laten we weg hetgeen met de zààk niets te maken heeft, dan komen zijn argumenten hierop neer:

1. Ook Reyborn vertaalt „afgodendienaars" als „papisten". Antwoord: dat bewijst nog niets, — zie hieronder.

2. Volgens dr Kromsigt, aldus dr Kaajan, gebruikt John Knox „telkens" het woord „afgodendienaars", als hij het over de Roomschen heeft. Derhalve: kinderen van afgodendienaars zijn kinderen van de roomschen.

Antwoord: het ware beter geweest, indien dr Kaajan niet Reyborn, en ook niet Kromsigt, maar Knox zelf gelezen had. Op grond van heel lange passages, die ik van Knox' hand, alleen optredende, dan wel in gezelschap met anderen, las in William M'Gavin, „The History of the Reformation of Religion in Scotland", Glasgow, 1831, alsmede in „The History of the Reformation in Scotland by John Knox, edited by David Laing" (Edinburgh, 1846), houd ik staande, dat bij Knox de term „afgodendienaars" aanduiding is van een klasse van zondaren, niét van een klasse van leden eener bepaalde kerkelijke gemeenschap. Als hij het over de roomschen heeft, noemt hij hen doorgaans papisten. Het spreekt vanzelf, dat de roomschen vanwege de mis en andere superstitiën vaak afgodendienaars worden genoemd, en dat met name zij volgens Knox aan „idolatrie" (de gewone schrijfwijze) zich schuldig maken. Maar daarmee is iedere „afgodendienaar" nog geen lid eener roomsche kerk geworden. Aanroeping van „heiligen" is speciaal een roomsche zonde: Rome gelooft aan heiligen, en roept ze aan, vaak loajes. Maar daarom mag iedereen, die „Sinte Margriet!" of „Alle Heiligen!" of: „Goeie Jozef!" of „Heilige Antonius!" als stopwoord gebruikt (en „er zijn er dezulken") nog niet als roomsch beschouwd worden. En als men over een paar honderd jaar eens een brief van een gereformeerden kerkeraad zou vinden, geschreven aan een hoogleeraar in het kerkrecht, met de vraag, of men de kinderen van zulke heiligen-aanroepers wel doopen mocht, en als dan de hoogleeraar zou hebben geantwoord: het mag, — dan dient niemand daaruit af te leiden, dat volgens dien adviseur een gereformeerde kerkeraad kinderen van roomschen mocht doopen.

„Afgodendienaars" zou „roomschen" beteekenen?

Het is een fabeltje.

Dr Kaajan kent toch wel het „First Book of Discipline", de kerkorde, zullen we maar zeggen, voor de protestantsche kerk in Schotland? Wat dunkt den lezer, zou de gereformeerde kerkorde een bepaling hebben over roomschen, over de mis, over het laatste oliesel? Wel neen. Wèl is er in zulk een ordening van gereformeerde kerken plaats voor bestrijding van nawerking van misbruiken, die vóór de reformatie algemeen waren. Welnu, in het derde hoofdstuk van dit „Book of Discipline" wordt afzonderlijk gezegd, hoe men in de tot reformatie gebrachte kerk de „idolatrie" (afgodendienst, ik zal het woord verder onvertaald laten) moet afschaffen, buiten werking stellen (the third head, touching the abolishing of idolatry). Overal moeten de resten van deze idolatrie worden weggenomen. Ook van de personen: as also (we desire) that idolatry may be removed from the presence of all persons, of what estate or condition that ever they are, within this realm. Waar men de idolatrie handhaaft of ook maar toelaat, staat Gods toorn te wachten. Niet alleen over de blinde en weerbarstige idolaters, maar ook over wie de zaak op haar beloop liet.

En wat is dan idolatrie? De mis, de aanroeping der heiligen, de beeldenvereering (-aanbidding) en ook het bezit van beelden (the keeping and retaining of the same); en tenslotte: elke vereering van God, die niet in Zijn Woord is vervat (finally all honouring of God, not contained in his holy word) (M'Gavin, 489, Knox-Laing, II, 188/9). Elders heet het, dat alle soort van idolatrie en monumenten daarvan moeten worden terzijde gesteld. Idolatrie is alle soort van eeredienst, die niet in Gods Woord vervat is, mis, aanroeping van heiligen, beeldenvereering, and all other such things invented by man, 320.

Zelfs een knaap, aldus roept dr Kaajan uit, zelfs een knaap kende de beteekenis van het woord: afgodendienst. Toen in 1559 te Leithe een priester de mis begon te lezen, riep hij luidkeels door de kerk: afgoderij! Ik denk, dat de roeper de knaap ditmaal is.

Maar met den knaap komt men niet veel verder. Als een jongen in de dagen van Alva een priester tegenkomt, en dan uitroept: moordenaar! is dan daarmee bewezen, dat in het spraakgebruik van Guido de Brès alle moordenaars priesters zijn, of voor het minst roomsch? Als ik een hond viervoeter noem, heet ik dan alle viervoeters honden? Laat ons den knaap maar de straat op sturen, en liever luisteren naar Master Quentin Kennedy, commendator of Crossraguell, 1561. Als deze (M'Gavin, 533) vernoemt, dat Knox een preek hield over de mis, en dan hoort, dat de mis volgens Knox afgoderij is, dan zegt hij niet: en nu is alle afgoderij volgens Knox papisme, maar dan vraagt hij: wat verstaat Knox onder afgoderij? Hij begint dan het „syllogisme van Knox" onder de loupe te nemen. Welk syllogisme? Dat idolatrie identiek is met het lidmaatschap der roomsche kerk? 't Komt in Quentin Kennedy's hoofd niet op. Dit is het syllogisme: „all worshipping, honouring, or service invented by the brain of man in the religion of God, without his own express commandment, is idolatry"; en ik wilde wel, dat dr Kaajan in stee van de exclamatie van den kwajongen, eens de breede verhandeling over dit syllogisme van de hand van den geleerden Quentin Kennedy had besproken; we waren dan beter ingelicht over den bewogen tijd van Knox en over de beteekenis van „idolatrie" in die dagen. Dit is het syllogisme: „alle dienst, of eeredienst, die een uitvinding van onszelf, en niet uitdrukkelijk door Gods gebod vereischt is, is afgoderij (idolatrie)". De mis valt daar natuurlijk onder. Maar ook heel wat anders. Heel wat, dat menigeen, die in zijn dorpje de reformatie had zien invoeren, toch nog openlijk of bedekt aan de hand hield.

Dr Kaajan merkt op, dat Knox tegenover (!) koningin Maria in een preek over de afgoderij uitsprak,

Eet honig, mijn zoon!

In de week van het boek wilde ik den raad tot onderzoek en studie in herinnering brengen, door Salomo uitgesproken in de eigenaardige woorden: EET HONIG, MIJN ZOON! De vergelijking, die de Spreukenschrijver trekt tusschen eten en lezen heeft ons veel te zeggen. Eten immers moet geleerd worden, u moet een lieve moeder als paedagoge krachtens natuurrecht, maar eens met haar kleintjes bezig zien. Hoe weet ze met lokkende woordjes het harde korstje tot een smakelijk hapje om te tooveren. Ziedaar, het Urbild van den hoogleeraar! Op ongeveer gelijke wijze moet een mensch tot het lezen en de studie aangemoedigd worden, de ware leeraar is de man, die zijn klas voor een vak weet te animeeren. Voor zoo iemand haal ik diep mijn hoed af! Maar nu is het met eten eigenaardig gesteld, eerst moet het geleerd, daarna moet het dikwijls afgeleerd worden, soms moet er een internist bij te pas komen om ons op dièet te stellen. Het is met het bolletje vaak al juist zoo gelegen als met het buikje, slikken is geen eten, een mensch leeft niet van wat hij eet, maar van wat hij verteert. Ik treed uw cubiculum binnen, waarde studiosus. Het is stil in uw kast, ik hoor slechts uw zwoegende borst en de holle stappen van het examenspook! Hoewel ik u nauwelijks zie door den sigarettendamp heen, geloof ik de situatie wel te kennen. Waarlijk, gij hebt een honigpijp aangelegd, waardoor dit zoete en voedzame vocht u binnendringt, des avonds laat ge u bovendien een spuitje honig geven. Mijnheer, ik zeg dat u daaraan verkeerd doet! U vost u de dingen op deze manier minstens voor tien jaar tegen! Eigenlijk hoop ik dat zelfs, want ik acht zulks in uw geval nog het beste. Stel u voor dat gij zoo aan den gang blijft als straks de pastoriedeuren voor u opengaan. Wel man, dat wordt een verhoniging des levens, gij krijgt honigitis als ge met deze methode niet ijlings ophoudt. Wel, gij zoudt de eenigste niet zijn, honigisme doet zich ook voor buiten de geleerde wereld. Daar is een intellectueele Diabetes, dewelke een ernstige ziekte is en een zorgvuldige behandeling noodig maakt. Het is daarom dat ik mij verstouten wil, enkele regels op te stellen voor de hygiëne van het lezen:

1e. Begin met het boek, dat zich bij 't peil van uw geestelijke ontwikkeling aansluit. Kijk eens, u hebt een prachtig studiebock gekocht. Ik zie het in de kast staan met zijn titel in gouddruk, het is een hondje van een boek! Gij zijt ook in grooten ijver begonnen het te excerpeeren, ge hebt een dictaatcahier al half vol. Maar 's avonds zit je landerig in een stoel en je doet mij denken aan een jongen die te veel zoetigheid gesnoept heeft. Wees wijs, man, zet dat boek voorloopig in de kast en neem er één, dat eenvoudiger is. Later kom je nog weleens aan dat dikke boek toe. Voor de meeste menschen is het beter met een eenvoudig en beknopt boek te beginnen, het is ook in de meeste gevallen verstandiger te beginnen met een boek over een meer begrensd onderwerp dan zich te spoedig aan machtige stukken te vertillen. Laat onze goede uitgevers maar in hun prospectus drukken: voor theologen, studenten, onderwijzers, leden van mannenvereenigingen enz. enz., maar denk om je gezondheid, man!

2e. Lees met pauze's, niet den eenen dag 50 bladzij's en den volgenden vijf. Een mensch kan veel lezen, als hij van regel weet. Als jongen heb ik heel Merle d'Aubigné uitgelezen in den trein, iederen ochtend en iederen avond tien minuten. Heb je misschien een sjoelbak? Als je een hoofdstuk door hebt, laat dan voor afwisseling de schijven eens over het blad schieten!

3e. Laat je niet na ieder hapje honig wegen om te zien, of je al aangekomen bent. Man, dat wordt een desillusie. Daar is gewis een belooning voor den vlijtigen onderzoeker, maar deze betaling geschiedt nooit à contant.

4e. Lees vooral goede boeken over die dingen, waarin je uitmunt, waarin je een kraan bent, een expert! Geloof mij: een mensch heeft in zijn leven meer last van de dingen die hij weet dan van die welke hij niet weet.

5e. Lees ook eens per jaar een boek over een onderwerp dat heel ver uit uw gezichtskring ligt. Zijt gij een dogmaticus, lees dan eens een goed boek over psychologie. Ligt uw aanleg op het terrein van het practische leven, neem dan een boek over dogmatiek of geloofsleer door. Want ook het zwakke plekje moet gevoed worden.

En nu: EET HONIG, MIJN ZOON! N. B.

banger te zijn voor één mis dan voor tienduizend soldaten. Maar hij zegt er niet bij, wat we toch betreffende die ééne mis in M'Gavin, 250, kunnen lezen: there were no more suffered at the first; noch ook, dat Knox, in de preek, die wel door dr Kaajan zal bedoeld zijn (en waarna Knox met de koningin te doen kreeg) (250) het niet alleen over de afgoderij had, maar ook over het de hand reiken aan de idolatrie: when we join hands with idolatry it is no doubt that both God's amible (friendly) presence and comfortable defence will leave us! hetgeen al reformatorisch werk onderstelt, 250. Mocht er nog aan getwijfeld worden, dan leze men op bl. 247, dat, toen ter gelegenheid van het koninklijk bezoek de mis zou worden bediend, de menschen vroegen: shall that idol be suffered again to take place within this realm? begint die afgoderij nu al weer? (247). De reformatie had reeds veel eerder in Schotland het kerkelijke leven omgezet, alleen maar: het was daarbij niet ver genoeg gegaan naar de meening van Knox. Mocht ik dus niet zeggen, dat het bij Knox ging over kinderen van menschen, die reeds voor rekening van de gereformeerde kerk lagen? Het is mij een raadsel, hoe dr Kaajan het kan betwisten. De feiten zijn anders bekend genoeg, en ook officiëel geboekstaafd [1]).

Afgodendienaars zouden roomschen zijn? Maar hoe ter wereld wil dr Kaajan dan Knox' geschriften lezen? Of ook, hoe ds J. Douma, die in „Friesch K.bl." eveneens zich beijvert, de door ons bestreden opvatting, zooals prof. Kuyper ze aangaf, te handhaven? We hadden het over den doop van kinderen van geëxcommuniceerden. Men herinnert zich, dat Knox Calvijn's advies vroeg over den doop van kinderen van geexcommuniceerden, en afgodendienaars, en voorts van onechte kinderen. Welnu, hoe dat bedoeld is, moge blijken uit het „Book of Discipline", M'Gavin, 507: de kinderen van een man, die door de gereformeerde kerk was geëxcommuniceerd (in het openbaar) mochten niet zoo maar gedoopt worden, wanneer ze geboren waren nà het excommunicatievonnis en vóór het berouwvol weerkeeren van den geëxcommuniceerde [2]). Wil dr Kaajan, of ds Douma, soms ons doen gelooven, dat, als het „Book of Discipline" voor de begrafenissen van kerkleden bepaalt, dat alle idolatry daarbij moet geweerd worden (524), het over het optreden van roomsche priesters gaat bij een door een protestant geleide begrafenis? Welneen; het gaat natuurlijk over oude gebruiken, als b.v. het bidden voor den doode, etc. (524); het staat er duidelijk bij. Het is meteen bewijs, dat ook na de reformatie superstitieuse gebruiken lang in eere bleven, zooals op het zendingsterrein, gelijk we in herinnering brachten. Over die resteerende superstitie (letterlijk idolatrie genoemd, 320) besloot men (320) Calvijn's advies te vragen. Als Knox in een openbare „Appellation" bij de overheid op één lijn plaatst de misdaden van idolatrie en blasphemie, bedoelt hij dan soms in het eerste geval het lidmaatschap van de roomsche kerk en in het tweede geval een zonde, die zijn eigen kerkleden kunnen bedrijven? (391, vgl. 390.) Als het bidden voor de dooden (evenals de mis) idolatrie heet (67), wil dr Kaajan dan volhouden, dat alleen roomschen zich aan die idolatrie schuldig maakten? Maar we zagen reeds, dat men bij begrafenissen van protestanten er tegen moest optreden. Knox weet bizonder goed, dat het heel lang duurt, eer alle geloovigen (all the faithful) met de idolatrie grondig hebben gebroken, 436. Maar dat neemt niet weg, dat z.i. de overheid er streng tegen op moet treden, nu eenmaal beter inzicht verkregen werd, 393, 394, 517: de reformatie heeft al veel eerder zich baan gebroken, 394. Idolatrie staat elders niet alleen met blasphemie, maar ook met moord, valsche leer in één adem genoemd, 395; wil dr Kaajan soms bij de idolatrie alleen aan roomschen, en bij moord ook aan protestanten denken? Ze staat elders op één lijn met superstitie, 515; en — nlweer — met gebeden voor de dooden, welke gebeden wederom, behalve bijgeloovig, ook letterlijk idolatrie heeten, 515/6. Zoo min de afgodendienaars onder Israël heidenen waren, maar bondskinderen, 470, zóó min zijn alle bedrijvers der idolatrie roomschen doch in casu door de reformatie beheerschten, 471. Het was nog vaak een wonderlijk mengelmoesje; er waren er die zoowel naar de mis als naar den (protestantschen) bidstond gingen, 510.

Dr Kaajan herinnert aan de Schotsche belijdenis, die het den plicht van den magistraat noemt, de kerk te verdedigen tegen idolaters en ketters als papisten.

Men lette op die onderscheiding. En dan één van beide: dr Kaajan heeft het verschil tusschen die beide opgemerkt, of hij gaf er geen acht op. In het eerste geval versta ik niet, wat hij met zijn artikel wil. In het tweede geval zou ik hem er op wijzen willen, dat één paar uur lectuur van Knox' eigen geschriften bewijst, dat Knox de overheid wilde doen optreden tegen alle idolatrie, óók die van menschen, die met de Reformatie in aanraking gekomen waren, maar terugvielen in afgodische gebruiken. Knox eischte ook straffen tegen protestanten, die uit reactie tegen Rome met het sacrament al te ruw omgingen [3]). Hoe kan men toch zoo gemakkelijk concludeeren! Hoe gemakkelijk in polemisch verband zijn eigen aanvankelijke voorzichtigheid („hoogstwaarschijnlijk") prijsgeven!

Op de vraag van dr Kaajan: wie dus een fabeltje lanceerde, antwoord ik: met alle reverentie, ditmaal gij, waarde broeder!

Overigens — even goede vrienden.

K. S.

1) Zie: *The Act against the Mass:*
In the parliament held at Edinburgh (10 Juli 1560).... the said parliament.... has declared the reverence and honour that should be given to him (the Almighty God).... has declared the true use of the sacraments.... by the which it is notorious and perfectly known, that the sacraments of baptism and of the body and blood of Jesus Christ have been in all times bygone corrupted by the papistical kirk, and by their ministers; and presently, *notwithstanding the reformation already made according to God's word, yet nottheless there are some of the same pope's kirk, that stubbornly persevere in their wicked idolatry*, saying mass and baptizing according to the papist kirk.... (dan de straffen!) (Mc. Gavin, 220).

Zie voorts:

First Book of Discipline, Chap. III (in: Will. Mc. Gavin, The History of the Reformation of Religion in Scotland, Glasgow, 1831, 489):

1. As we require Christ Jesus to be truly preached, and his holy sacraments rightly ministered; so [we] cannot cease to require idolatry, with all monuments and places of the same, as abbeys, monkeries, frieries, nunneries, chapels, chanteries, cathedral churches, canonries, colleges, others than presently are parish churches or schools, to be utterly suppressed in all bounds and places of this realm, except only palaces, mansions, and dwelling places adjacent thereto, with orchards and yards of the same. As also [we desire] that idolatry may be removed from the presence of all persons, of what estate or condition that ever they are, within this realm.

2. For let your honours assuredly be persuaded, that where idolatry is maintained or permitted, where it may be suppressed, that there shall God's wrath reign, not only upon the blind and obstinate idolaters, but also the negligent sufferers [of the same]; especially if God has armed their hands with power to suppress such abomination.

3. By idolatry we understand, the mass, invocation of saints, adoration of images, and the *keeping and retaining* of the same: and *finally all honouring of God, not contained in his holy word.*

2) His children begotten and born after that sentence and before his repentance, may not be admitted to baptism till either they be of age to require the same, or else that the mother or some of his special friends, member of the kirk, offer and present the child, abhorring and condemning the iniquity and obstinate contempt of the impenitent, 507. Een bewijs, dat mijn parafraze, die ds Douma ten onrechte als preciese vertaling bejegent, juist was. Trouwens in een noot aan den voet der geciteerde pagina wordt verwezen naar de Order of Excommunication, chap. 2. Zie ook p. 522.

3) We dare not prescribe unto you what penalties shall be required of such, but this we fear not to affirm, that the one (de „idolatry", die men vroeger bij de roomschen kende) and the other (het omslaan *in het andere uiterste, b.v. avondmaalsviering op eigen houtje*) deserve death: for he who doth falsify the seal, subscription, or coin of a king is judged worthy of death: what shall we think of him, who plainly doth falsify the seals of Christ Jesus, the prince of the kings of earth? If Darius pronounced that a balk should be taken from be house of that man, and he himself hanged upon it, that durst attempt to hinder the *re-edifying of the material temple* [in Jerusalem]; what shall we say of those, that contemptuously blaspheme God, and manifestly hinder the [spiritual] temple of God, which is the souls and bodies of the elect, *to be purged by the true preaching of Christ Jesus* [and right administration of the sacraments], from the superstition and damnable idolatry in which they have been long plunged and holden captive? (517). Men lette ook op deze passage uit het gebed na verkiezing van een superintendent:
Give.... good Lord.... that the dregs of superstition and idolatry *which yet rest within this realm, being* purged and removed, we may.... enz. (230).

Kerk en Jeugd.

De besturen der drie jeugdbonden hebben geconfereerd over de vraag, wat te doen is voor het wekken van belangstelling voor de jeugdactie, ook daar, waar deze nog ontbreekt. In betrekking tot de kerk werd het resultaat als volgt saamgevat:

De band tusschen Kerk en jeugd worde nauwer aangehaald door het volgende:

a. in prediking en gebed worde regelmatig aan de belangen der jeugdorganisaties aandacht gegeven, terwijl bij het huisbezoek in de gezinnen de zaak der jeugdorganisaties volle accent hebbe;
b. bijzonder op de catechisatie wekke de predikant de indifferente jongeren op tot deelname aan het jeugdwerk om de weigerachtigen in persoonlijk gesprek bijzonder in dit opzicht te vermanen;
c. de kerkeraad volsta niet met regelmatig nota te nemen van de rapporten, die van het bezoek aan de jeugdvereenigingen worden uitgebracht, maar bespreke eveneens maatregelen, die kunnen dienen om bij de ouders en jeugdigen de liefde voor de jeugdorganisaties te verlevendigen en te versterken;
d. de vragenlijst, in gebruik bij kerkvisitatie, bevatte een of meerdere vragen over het contact van de Kerk met de jeugdorganisaties;
e. de Kerk kome op alle mogelijke wijzen tegemoet aan het jeugdwerk der geestelijk-zedelijke vorming, ook in stoffelijken zin, opdat de gemeente dit werk mede hierdoor leere zien als van het grootste belang voor de jeugd der Kerk en in haar voor de Kerk zelve;
f. in de kerkelijke pers worde regelmatig plaats gegeven aan het opwekkende woord ter aanbeveling van het jeugdwerk.

Naar aanleiding van een en ander schrijft mejuffrouw M. Parmentier te Oegstgeest, presidente van den Meisjesbond, ons een en ander over „Ons Jeugdwerk", waaraan we binnenkort een plaats geven onder „Stemmen uit onze Kerken". Daarnaar verwijs ik gaarne.

K. S.

Zuid-Beijerland.

Eenige weken geleden meldden we, dat te Zuid-Beijerland een adres was gericht tot officiëele instanties, betreffende goederen armbestuur. Het vervolg van de geschiedenis wordt me thans ook bericht. De scriba der Geref. Kerk deelt mede:

Den 19en Februari ontvingen we van Burgemeester en Wethouders van Zuid-Beijerland, op den brief van 8 December 1939, U bekend, het volgende antwoord:

„Naar aanleiding van bovenvermeld schrijven deelen wij U mede, dat naar onze meening U geen baten uit de door U bedoelde z.g.n. historische goederen toekomen.

Wij gronden deze meening op de volgende overwegingen:

1. De bezittingen zijn eertijds aan het Algemeen Armbestuur in beheer en eigendom overgedragen, onder voorwaarde, dat de opbrengst van het Algemeen Armenfonds alleen gebruikt zou worden ten bate van Hervormden, die niet tevens lidmaat der Hervormde Kerk waren en dat geen vermenging met andere fondsen of inkomsten zou mogen plaats hebben. Het Algemeen Armbestuur zou in strijd met deze aanvaarde verplichting handelen, indien deze fondsen of de opbrengst daarvan geheel of gedeeltelijk aan Gereformeerden werden uitgekeerd.
2. Men neemt wel aan, dat art. 16 der Armenwet niet slaat op eigendommen, die vermaakt zijn vóór het in werking treden der wet van 1912. Men bedenke hierbij, dat de Armenwet van 1854 dit onderwerp niet regelde. Uit een en ander volgt, dat de opbrengsten van zulke aan de wet anterieure fondsen ook buiten de werking van art. 16 staan.
3. Zelfs indien art. 16 der Armenwet wel van toepassing zou zijn, dient eerst in verband met den samenhang tusschen dit wetsvoorschrift en art. 925 van het Burgerlijk Wetboek aangetoond te worden, dat de fondsen moeten worden geacht bestemd te zijn ten behoeve van alle noodlijdenden, zonder onderscheid van godsdienst. Wij nemen aan, dat deze fondsen bestemd waren voor Hervormden, en laten aan U over te bewijzen, dat dit standpunt onjuist is."

Tot zoover B. en W.

De kerkeraad hoopt op de zaak terug te komen. We zien daar belangstellend naar uit; vele anderen met ons. Van ds de Boer ontving ik nog een brief er over, maar ik weet niet, of ik dien mag publiceeren. Den kerkeraad dank voor zijn mededeeling.

K. S.

„Indië roept". (II.)

Zoëven noemde ik de zedelijke opvattingen in en buiten het huwelijk een vuile, etterende wond. Is dat te erg? Ik geloof van neen! Gaat U eens bij deze vrouwen op bezoek en laat U haar eens uitpraten wanneer zij U vertrouwen. U ontmoet de vrouwen van één man nooit tegelijk, vrouw voor vrouw ontmoet U haar, tenminste in de hogere kringen. Dan komt er wat los. Jalouzie, ruzie, nijd, afgunst, onrust, enz., enz.

Het huwelijk in polygamie is een mild vloeiende bron van ellende. Dat is het reeds in de gunstige gevallen, wat moet het dan zijn bij andere menschen, die zich niet de weelde van een wettig polygaam huwelijk kunnen veroorloven? Waarom zijn de gewone vrouwen zo bang voor meerdaagse oefeningen, of voor opname in het ziekenhuis? Waarom worden zij zo onrustig als haar mannen niet op de gewone tijd thuis zijn? Als wij hier alleen kenden het z.g. wettige polygame huwelijk, wat moeten dan al die duizenden publieke vrouwen hier? Duizenden vrouwen, die allemaal haar eten verdienen met ontucht, duizenden vrouwen, die naar lichaam en ziel ten onder gaan. En zij gaan niet alleen. Zij zijn het, die het leven van haar medezusters verwoesten. Zij màken slachtoffers en zijn slachtoffers.

De redenen tot echtscheiding zijn zó gemakkelijk, dat het huwelijk eigenlijk die naam niet waard is. Het huwelijk uit dwang of winstbejag geeft ook niet veel hoop op huwelijksgeluk, maar dat hindert niet, want indien hij later een aardiger vrouw ziet, of meer overeenkomstig zijn stand, stuurt hij no 1 wel weg óf houdt beiden. Dikwijls neemt men niet eens de moeite om te scheiden „pisah kebo", (als de buffels uit elkaar gaan) noemt men dat, d.w.z. ieder gaat zijn eigen weg en trouwt weer wanneer dat uitkomt.

De vrouw is niet alleen lijdend voorwerp, liefde en trouw kent zij zelf ook dikwijls niet; maar niemand zal durven beweren, dat haar lot niet veel en veel zwaarder is dan dat van den man. Als hij goed wil en zij niet, dan ligt zij er zo uit, voor haar een andere. Maar als zij goed wil en hij niet, dan kan zij ook gaan. Het aantal gescheiden vrouwen is ontstellend groot en wat moeten deze vrouwen? Met haar kinderen trekken zij naar haar familie terug, die haar echter ook liever zien gaan dan komen. Hopeloos en hulpeloos zijn zij dikwijls met dit gevolg, dat zij zo gauw mogelijk een anderen man zien te vangen.

Als U in de kampong werkt en dagelijks met deze dingen in aanraking komt, dan is het wel eens alsof de hel voor uw voeten open gaat. Zij die wel eens denken dat dit alles zo erg niet is, moeten eens een paar maanden in de kampong gaan werken, dan zijn zij afdoende van deze dwaling genezen. Huwelijksgeluk is wel zeer schaars.

Moederweelde kent zij die? Ja; maar weinig. Het is door de zonde alles zo ontwricht. Telkens en telkens ziet men weer dat de moeder bedlende wordt van haar kind. En hoeveel vrouwen zien niet al haar kinderen stuk voor stuk weggedragen naar het graf?

Neen, in dit gebroken leven is niet veel dat opheft.

I. Haar geestelijk leven.

Mogen wij het zo wel zeggen? Immers van geestelijk leven in de gewone zin is geen sprake. Ieder die buiten God leeft is geestelijk dood. In Efeze 5: 14 lezen wij de vermaning: „Ontwaak, gij die slaapt, en sta op uit de doden en Christus zal over u lichten".

In overeenstemming met Efeze 2: 1 v.v. wordt de toestand des mensen van nature hier als een geestelijke doodstaat getekend, waarin de zondaar voor het waarachtige, wezenlijke leven, de gemeenschap met, en de dienst van God, roerloos, bewusteloos, dood is, hoewel hij in de ongerechtigheid leeft, en zich met alle krachten daarin beweegt.

In dit leven is niets goeds voor den Heere, Hij heeft daarin ook geen plaats! De zondaar zoekt God niet, maar zichzelf. Wanneer wij de daden van deze mensen eens nader bezien, dan wordt het ons wel duidelijk. Offers en wierook worden gebracht uit zelfbehoud. De

een brengt ze om rijk te worden, de ander om de geesten van zich af te houden, maar bij beiden staat de offerààr in het middelpunt, het gààt om hèm. Satan heeft de zaken niet half, maar helemaal omgekeerd.

God schiep de mens, opdat hij Hem dienen zou, doch de mens tracht altijd weer God neer te halen, opdat Gòd hem diene. Bij ziekte, ramp of onheil probeert hij het telkens weer met de woorden: „Goesti Allah koela njoewoen toeloeng" (God ik vraag om hulp). Nu mikken wij nog te hoog, want het zijn eigenlijk woorden zonder inhoud. Deze mens kent God niet, zij hebben zich goden gemaakt en dan nog niet eens allemaal.

Waar denkt een echte vrouw uit de kampong over? Zij denkt helemaal niet. Haar leven draait om de pasar. Wanneer men de Naam van God noemt, zegt zij direct „Ingkang kwaos"; verder komt zij niet en even later geeft zij grif toe, dat zij die Machtige niet kent; het zijn woorden zonder inhoud.

De meer ontwikkelde vrouwen komen in aanraking met allerlei stromingen. Zij denken wel eens na, maar toch zeer oppervlakkig. Zij zijn al hoog geklommen als zij zeggen „sami kèmawon" (alles is gelijk). Dit is dan geen conclusie van zelfstandig denken, het is haar voorgezegd. Wàt zij weet is zeer weinig. Javaanse verhalen die kent zij. Op deze verhalen deint haar leven verder, doch deze deining brengt haar niet bij God, Die Zich in Christus openbaarde.

II. Tot deze mensen komen wij nu met een opdracht van Gods wege. Laten wij deze opdracht eens nader bezien.

Jezus zelf heeft de opdracht gegeven in de bekende woorden: „Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve doopende in den Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes, leerende hen onderhouden, alles, wat Ik u geboden heb".

Het treft ons, dat de Heiland Zijn opdracht zo geformuleerd heeft. Hij bedoelt niet één bepaalde groep mensen, uit één bepaald volk, maar Hij wil dat de vòlken onderwezen worden. Tot het volk behoort ook de vrouw.

Het is voor zendingsarbeiders leerzaam eens goed na te denken over het optreden van Christus tegenover de vrouw. Te scherper klemt dit, wanneer wij goed in aanmerking nemen, hoe de heersende opvatting over de vrouw in die dagen was. Ik meen, in dit opzicht, wel enige overeenkomst te ontdekken tussen de opvattingen van de Joden in die dagen, en die van de niet-christenen in deze landen in deze tijd.

Drie uitspraken van erkende mannen in die dagen wil ik even noemen.

1. Flav. Josephus zegt: „De vrouw is in ieder opzicht minder dan de man".

2. Juda ben Elaj durft leren: „Drie lofprijzingen moet men iedere dag uitspreken". Een daarvan luidt: „Geprezen zij Hij die mij niet een vrouw maakte, want de vrouw is niet verplicht de geboden te onderhouden".

3. Rabbi Elieser ben Hyrkanas leert: „Ieder die zijn dochter de wet leert, leert haar buitensporigheid".

In dit land heerst ook zeer beslist de gedachte, dat de vrouw minderwaardig is. Zij is er voor den màn; alleen door hèm heeft zij waarde. Zij is met lichaam en ziel aan den man ondergeschikt en van hem afhankelijk.

Ook in dit land vindt men dat de vrouw met de godsdienst niets, of slechts zeer weinig te maken heeft. De bekende uitdrukking „swarga noenoet", (via den man naar de hemel) geeft wel aan wat men denkt.

De meisjes behoeven ook hier niet onderwezen te worden in de godsdienst.

(Mogen wij niet hèèl de actie van Mohammedaanse vrouwen-verenigingen enz., zien als reactie tegen het christendom dat de vrouw verheft?)

Omdat wij in ons werk allen te maken hebben met mensen, die van deze gedachten uitgaan, is het leerzaam en nodig te letten op wat Jezus deed en leerde.

Onmiskenbaar duidelijk toonde Jezus dat Hij over de vrouw en haar plaats zo anders dacht. Dit vindt zijn oorzaak in het feit, dat Christus aan Gods kant staat. Hij ziet de mensen, Hij ziet ook de vrouw, zoals Gòd haar ziet. Christus ziet in de vrouw een schepsel van Zijn Vader en dat niet alleen. Hij ziet in haar de beelddraagster Gods. De zonde heeft veel stuk geslagen, ook in het leven van de vrouw, maar zij is gebleven wat zij was, bèèlddraagster Gods. In man en vrouw beiden ziet Christus mensen, die gemaakt zijn naar Gods beeld. De een staat niet boven den ander.

Wij zien dan ook niet dat Christus onderscheid maakt tussen de mensen! Tot mannen en vrouwen spreekt Hij van Zijn Vader en over Zijn goddelijke zending, dwars tegen de toen heersende opvattingen in. Jezus loopt niet met een boog om de vrouw heen, nèèn, Hij zoekt haar. Denk aan de Samaritaanse, denk aan de vrouw uit de landpalen van Tyrus en Sidon. Zijn ambtswerk wil Hij volbrengen voor mannen en vrouwen zonder onderscheid. Wat zullen de discipelen, en ook de Schriftgeleerden en Farizeën, verwonderd en ontstemd geweest zijn over Zijn optreden! Heel hun mooi opgebouwde theoriecn worden stuk geslagen door Jezus' daden en woorden. Zij hebben misschien nòg verbaasder gekeken dan de mensen hier, als wij zeggen dat God ook een boodschap voor de vròuw heeft.

Gaat Christus zich nu aanpassen bij hun opvattingen? Neen!!

Wanneer Simon zich vol verontwaardiging afwendt van de zondares, schuift Jezus niet ook maar wat op zij. Integendeel. Het klinkt uit Zijn mond: „Simon, Ik heb u wat te zeggen" en dan komt die voor Simon en zijn vrienden zo beschamende prediking. Tot de vrouw zegt de Heiland: „Uw geloof heeft u behouden, ga heen in vrede". Dat was wat voor Simon! Christus gaat niet uit van de gedachten van mensen, want Hij is gekomen om de wil van Zijn Vader te doen, en die Vader heeft òòk de vrouwen lief.

Heeft de vrouw in deze landen niet de plicht tot bekering? Ziet Christus in haar ook niet het beeld van Zijn Vader?

De verkeerde opvattingen over de vrouw hebben haar eigen consequenties, ook voor de verhoudingen in het huwelijk.

De gedachte, dat de vrouw een minderwaardig wezen was, heeft den man een soort opperheerschappij gegeven in het huwelijk. Dat was òòk zo in Jezus' dagen. De vrouw was aan den man ondergeschikt en van hem afhankelijk. De deur, die wat de echtscheiding betreft, op een kier stond, was al verder open geduwd. De man had het recht de vrouw een scheidbrief te geven en haar te verlaten, indien hij iets schandelijks aan haar gevonden had. Maar let op dit woord „iets schandelijks".

Welnu, het was al spoedig niet moeilijk iets „schandelijks" te vinden. Men vatte het zèèr ruim op in Jezus' dagen, zodat practisch ieder huwelijk ontbonden kon worden.

Deze opvattingen komen wel aardig overeen met de dingen die wij hier zien, want de redenen tot echtscheiding zijn hier ontelbaar. Het polygame huwelijk, de gemakkelijke echtscheiding, het leven in ontucht, zijn het niet allemaal gevolgen van de tègen-Schriftuurlijke opvattingen over de vrouw? Jezus snijdt deze valse opvattingen bij de grond af. Hij trekt de wortel uit door de prediking van de gelijkwaardigheid van man en vrouw, die als nàásten naast elkander staan. Alleen wanneer Gòds wil en Gòds Woord richtsnoer zijn voor ons, mensen, dan komen ook deze dingen terecht, eerder niet.

Ook wat betreft polygamie en echtscheiding is het wel zeer nodig om te letten op wat Jezus deed en leerde.

De deur, die wat de echtscheiding betreft, op een kier stond, was steeds verder open gestoten. Wat doet Jezus nu? Gaat Hij die opengestoten deur weer op een kier zetten? Neen! Onverbiddelijk werpt Hij haar in het slot: „Maar van den beginne is het alzoo niet geweest; maar Ik zeg u, dat zo wie zijn vrouw verlaat anders dan om hoererij, en een andere trouwt, die doet overspel en die de verlatene trouwt, doet ook overspel".

Jezus woord is zò absoluut, dat zelfs de discipelen schrikken!

Christus wil niet, dat de mensen spelen met de inzettingen Gods. Over de toelating door Mozes heen, grijpt Hij terug naar Gods ordinantiën van den beginne. Ook de schrik van Zijn discipelen beweegt Hem niet tot concessie's. Hij handhaaft de wet Gods! Christus Jezus gaat niet uit van de gedachte dat de mensen langzamerhand van het kwaad moeten afwennen. Hij stelt Zijn eis van bekering, d.w.z. de finale breuk met de zonde.

Waar Christus zo absoluut de instellingen Gods handhaaft, mogen wij niet gaan marchanderen, mogen wij niet wijzer willen zijn dan onzen Heiland, maar hebben wij Zijn voetstappen te volgen, en de wet des Heeren heel eenvoudig te handhaven, zoals Christus deed. Al onze wijsheid is dwaasheid in Gods oog. Zoals Christus deed, zò alleen is het goed en juist, zò alleen wordt de gemeente des Heeren op de juiste wijze gediend.

De Heilige Schrift of Gods Woord. (II.)

Die openbaring Gods in Christus moest voor hare zuivere bewaring ook in schrift geschieden.

God Zelf is reeds begonnen de wet Zijner tien geboden niet alleen voor Israëls oren van den Sinai uit te spreken, Ex. 20, maar die ook in steenen tafelen in te schrijven met Zijnen eigen vinger, Ex. 24 : 12; 32 : 15 en 16, zelfs bij herhaling, Ex. 34 : 1 en 28. En Hij beval Mozes het gebeurde op te schrijven in een boek ter gedachtenis, Ex. 17 : 14, en de ontvangen woorden Gods op te schrijven, Ex. 34 : 27, wat deze ook deed, Deut. 31 : 9 en 22, en wat hij aan Israëls hoofden gebood, Deut. 27 : 1 v.v.; vgl. ook Joz. 1 : 8. Samuël schreef, I Sam. 10 : 25. Jesaja moest schrijven, Jes. 8 : 1; 30 : 8, en Jeremia, Jerem. 30 : 2; 36 : 2, die ook opnieuw Baruch deed schrijven, toen Jojakim de eerste rol had laten verbranden, Jerem. 36 : 32. Zoo kon ook Daniël in de profetieën van Jeremia lezen, dat de ballingschap zeventig jaar zou duren, Dan. 9 : 2. Ook Habakuk moest schrijven wat hij zag, Hab. 2 : 2. En David zeide, dat de inrichting van den Tempel met zijn bijbehooren hem schriftelijk van Godswege was bekend gemaakt, I Kron. 28 : 19, 11 v.v.

Mogen dit nu ook slechts enkele gevallen van een bevel tot schrijven van bepaalde woorden betreffen, zoo dienen wij niet te vergeten, dat Gods spreken tot de menschen, tot Mozes en de profeten, en het geven Zijner openbaringen aan hen, vanzelf in zich sloot het bevel om ook op te schrijven, wat zij aldus van God ontvingen. Want die wetten en beloften en voorzeggingen waren niet alleen voor hen en hun destijds levende volksgenooten bestemd, maar evenzeer voor de nagelachten in de komende eeuwen, Deut. 29 : 14 en 15. Daarom moesten zij ook zorgen, dat die door hen ontvangen Goddelijke openbaringen en woorden voor die latere generaties bewaard bleven, en dus opgeschreven werden.

Het getuigenis van den Heere Zelf en van de Evangelisten en van de Apostelen aangaande de Heilige Schrift.

Wij zien dan ook, dat onze Heiland en de Evangelisten en de apostelen zich op de geheele heilige Schrift van het Oude Testament beroepen als ontwijfelbare waarheid en Gods eigen woord. De Schrift kan niet gebroken worden, zegt de Heere, als Hij op een woord in de Psalmen wijst, en daardoor de eenheid van de Oudtestamentische boeken als woord van God uitspreekt, Joh. 10 : 34 en 35. Aan deze twee geboden hangt de gansche wet en de profeten, zegt Hij, Matth. 22 : 40, daarmede den innerlijken eenheidsband van het geheele Oude Testament aangevende. Den Emmaüsgangers legde Hij uit wat van den Messias en Zijn lijden en Zijne verhooging geschreven staat in alle de Schriften, beginnende van Mozes en alle de profeten, Luc. 24 : 27. En in vs 44 noemde Hij in dezen aan Zijne discipelen: de Wet van Mozes en profeten en Psalmen. Hij beroept Zich op Gen. 2, in Matth. 19 : 4—6, en op Deut. 8 en 6 in Matth. 4 : 4 en 7 en 10, op het boek Jona in Matth. 12 : 39—41 en 16 : 4, op I Kon. 10 in Matth. 12 : 42, op Ps. 8 en 110 en 118 in Matth. 21 : 16; 22 : 43—45; 21 : 42, op de geschiedenissen van Elia en Eliza in Luc. 4 : 25—27, op den manna-regen in Joh. 6 : 32 v.v., op Mozes' oprichten van de koperen slang, Joh. 3 : 14, op Jesaja in Luc. 4 : 18—21, en zinspeelt op Dan. 7 : 13 in Matth. 26 : 64. En op velerlei wijze geeft Hij te kennen, het Oude Testament in zijn geheel aan te nemen en te willen laten gelden als het eigen woord van God, dat onfeilbaar de waarheid mededeelt en absoluut Goddelijk gezag heeft.

De Evangelisten en apostelen gaan in dat spoor door: Matth. 1 : 22 en 23; 2 : 17 en 23; 3 : 3; 4 : 14—16; 8 : 17 e.a.; Marc. 1 : 2 en 3; 15 : 28; Joh. 12 : 14, 38—40; 19 : 24, 28, 37; Hand. 1 : 20; 2 : 16 en 25; 3 : 22; 4 : 25; 13 : 17—22, 36; Rom. 1 : 17; 3 : 10—18; 4 : 3, 6, 17; 10 : 5—11; 11 : 2—4; I Cor. 10 : 1—10; 15 : 54—55; Gal. 4 : 22—27; Hebr. 1 : 5—13; 2 : 2; 3 : 15; 4 : 7; 7 : 1—11; Jac. 5 : 17 en 18; I Petr. 2 : 6; 3 : 6; II Petr. 2 : 1—7. En Openbaring is als één zinspeling op het Oude Testament met zijnen onderscheiden inhoud, ook al citeert het dat niet formeel.

Waarom de Heere Zelf niets behoefde te schrijven.

Onze Heiland heeft Zelf wel niets geschreven, nu afgezien van Joh. 8 : 6, maar dat zegt niet, dat Hij Zijn woord niet opgeschreven wilde hebben, noch de eeuwen door schriftelijk bewaard doen blijven. Want Hij heeft Zijne apostelen verkoren en hun opgedragen Zijn woord, wat Hij gedaan en gesproken had, en wat met Hem geschied was, uit te dragen in de wereld, Matth. 10 : 2 v.v.; Joh. 15 : 27; Hand. 1 : 8; Matth. 28 : 19 en 20. Die opdracht sloot vanzelf ook het bevel om te schrijven in zich. Daarbij beloofde Hij aan hen Zijnen Heiligen Geest, Die hen indachtig zou maken alles wat Hij gezegd had, Joh. 14 : 26,, en hen in alle waarheid zou leiden, de toekomstige dingen hen zou leeren, en het alles uit het Zijne nemen, om het hun te verkondigen, Joh. 16 : 12—15; Hand. 2 : 33.

Daarom behoefde de Heere Zelf niets in schrift vast te leggen. Al werd Hij gekruisigd, Hij stond ook weer op. En al voer Hij ten hemel, Hij viel niet weg. Wanneer wij sterven, kunnen wij op aarde niets meer doen. Zoo was het met den Zone Gods niet. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde, en Hij is, ofschoon ten hemel gevaren, altoos bij de Zijnen op aarde, Matth. 28 : 18 en 20. Hij regeert alle dingen. Daarom behoefde Hij, op aarde rondwandelende, niets van Zijn onderwijs op schrift te stellen, en geen boek te schrijven. Dat zou Hij doen en heeft Hij gedaan door Zijne discipelen en geloovigen en door Zijnen Geest, en dat kon Hij doen van den hemel uit, en wist Hij te zullen doen. Daarom is het feit, dat de Heere Zelf niets schriftelijks aan Zijne discipelen en geloovigen ter hand gesteld heeft, geene instantie tegen de noodzakelijkheid van het Nieuwe Testament als heilige Schrift. Wie dit feit zoo interpreteeren, vergeten daarbij te rekenen met 's Heeren grootheid en macht en regeering over alle dingen den ganschen tijdloop door, en beschouwen Hem in ongeloof als een mensch gelijk anderen, Die wel gestorven is, maar niet werd opgewekt, en Die niet van den hemel uit Zijne kerk bouwt en leidt, en alle dingen in de gansche wereld beheerscht.

Beide, Oud en Nieuw Testament, pretendeeren te zijn het Woord van God.

De Heilige Schrift is het Woord van God.

Dat pretendeert het Oude Testament van Zich en ook het Nieuwe. De Geest des Heeren heeft door mij gesproken, zegt David, II Sam. 23 : 2. Hoort, gij hemelen, en neem ter oore, gij aarde, want de Heere spreekt, roept Jesaja uit, 1 : 2. Ik heb u den volken tot profeet gesteld, sprak de Heere tot Jeremia, 1 : 5. God verscheen aan en sprak tot de aartsvaders en vele anderen, en de onderscheiden boeken des Ouden Testaments deelen dat mede, en zeggen te verhalen wat metterdaad geschiedde. Het geheele Oude Testament treedt in zijn onderscheiden boeken op met de pretentie, werkelijke historie en waarheid voor te stellen en Gods woord te brengen. In den beginne schiep God den hemel en de aarde, Gen. 1 : 1. Daarna zeide de Heere tot Noach, Gen. 7 : 1. Alzoo verstrooide ze de Heere van daar over de gansche aarde, Gen. 11 : 8. Toen zeide de Heere tot Mozes, Ex. 7 : 1. Het geschiedde nu na den dood van Mozes, den knecht des Heeren, dat de Heere tot Jozua sprak, Joz. 1 : 1. Daarna antwoordde de Heere Job uit een onweder en zeide, Job 38 : 1; 40 : 1; 42 : 7 en 8. De God Israëls heeft gezegd, de rotssteen Israëls heeft tot mij gesproken, zeide David, II Sam. 23 : 3. Alzoo zegt de Heere, uw Schepper, o Jacob, en uw Formeerder, o Israël, luidt Jesaja's woord, Jes. 43 : 1. Hij wekt allen morgen, Hij wekt mij het oor, dat ik hoore gelijk die geleerd worden, Jes. 50 : 4. Terzelfder tijd, spreekt de Heere, zullen zij... Jerem. 8 : 1. Ezechiël zag gezichten Gods, Ezech. 1 : 1; 2 : 1; 3 : 1; 6 : 1 e.a. Daar is een God in den hemel, Die verborgenheden openbaart: Die heeft den koning Nebukadnezar bekend gemaakt wat er geschieden zal in het laatste der dagen, Dan. 2 : 28. De last van het woord des Heeren tot Israël door den dienst van Maleachi, Mal. 1 : 1.

Op veelvoudige wijs doet het geheele Oude Testament weten, dat het pretendeert alleen Gods openbaring

te brengen, datgene, wat Hij heeft gesproken, en te verhalen wat historie is. En in het Nieuwe Testament wordt die pretentie ten volle door den Heere Jezus en Zijne apostelen en andere dienaren erkend, zooals reeds tevoren aangewezen werd. Jes. 29 : 13 is Gods woord door Jesaja, zegt onze Heiland, Matth. 15 : 7 en 8. Ps. 110 is door David gedicht, Matth. 22 : 43—45. De geschriften van het Oude Testament bevatten het getuigenis aangaande den Heere, Joh. 5 : 39; Luc. 24 : 27 en 44. Zij heeten heilig, Rom. 1 : 2, en door God ingegeven, II Tim. 3 : 15 en 16, tot onze leering geschreven, Rom. 15 : 4, die geloovig moeten aangenomen en gehoorzaamd worden, Luc. 16 : 29 en 31, waarin echter hoogmoed en het jagen naar eer van menschen hinderen kan, Joh. 5 : 44.

De boeken van het Nieuwe Testament treden met dezelfde pretentie op. Christus' komst en arbeid en woord worden daarin medegedeeld. Zij willen in hunne historische mededeelingen duidelijk als waarheidsverhalen gelden. De Heere stelde Zijne apostelen aan, en eischt, dat wij hun getuigenis van Hem aannemen, en bindt ons daaraan, Luc. 10 : 16; Joh. 15 : 27; Hand. 1 : 8. Hij beloofde en zond hun den Heiligen Geest, Die hen zou leiden ook in hun spreken, Matth. 10 : 19 en 20; Joh. 16 : 13—15; Hand. 2 : 1 v.v. Paulus zegt, ook den Geest te hebben, I Cor. 7 : 40, en dat wat hij schrijft, des Heeren gebod is, I Cor. 14 : 37, en geeft zijne verordeningen in alle gemeenten, I Cor. 7 : 17. Indien iemand ons woord, door dezen brief, niet gehoorzaam is, teekent dien, en vermengt u niet met hem, beveelt hij, II Thess. 3 : 14. Hij eischt met grooten ernst, dat zijn brief allen den heiligen broederen voorgelezen zal worden, I Thess. 5 : 27, en geeft zijn voorschrift, dat ook in andere gemeenten gelezen moet worden, wat hij aan de eene schrijft, Col. 4 : 16. De brief aan de Hebreën, en die van Jacobus, Petrus, Johannes, Judas, geven zich, ook zonder dit opzettelijk uit te spreken, als voorstelling van het Evangelie en den eisch Gods. En de Openbaring is het eigen woord des Heeren door spreken en verschijnen en het geven van visioenen, Openb. 1 : 1—3; 2 : 1; 4 : 1; 22 : 16.

S. GREIJDANUS.

VAN HET HEERLIJK AMBT

Hoe maak ik mijn preek?

III.

Wat ik tenslotte nog wil noemen als te behooren tot de zielsgestalte, die bij mij moet worden gevonden, als ik mij zet tot het maken van mijn preek, dat is: blijdschap, groote blijdschap.

Preeken is zulk heerlijk werk.

Van welken kant ik het ook bekijk.

Alleen al deze gedachte, dat preeken beteekent: „de boodschap, die God, de Hooge, de Heerlijke God, de God des Verbonds, Jehovah, mij, kleine, zondige mensch, heeft meegegeven, over te brengen aan Zijn volk, het volk des Verbonds; dat ik daarvoor door dien God gebruikt word; — dát is zóó wonder, dat het bedenken daarvan mij elke week meer vervullen moet met blijdschap; met h u i v e r e n d e blijdschap, goed, maar toch met blijdschap.

Een andere kant is dit.

Tot preeken geroepen te zijn beteekent: elke week opnieuw er zijn opzettelijk werk van te moeten en te mogen maken, zich bezig te houden met — zich in te denken in de Heerlijkheid des Heeren, zooals ons die in Zijn Woord tegenschittert, om, als die Heerlijkheid zich straks voor ons heeft ontsloten, daarvan te spreken tot de gemeente.

Daarin krijgt het profeetschap, waarmee de Paradijsmensch bekleed was, waartoe ieder geloovige, in Christus, weer geroepen en bekwaamd is, zulk een ontzaglijk hoogen exponent.

Daarin is onzeggbare zaligheid; dat stelt ons, zoovaak wij preeken, naast de engelen, die zalig zijn in het: „heilig, heilig, heilig roepen"; dat beteekent, in den vollen zin des woords, een stuk hemelleven op aarde.

En zouden wij daartoe niet, telkens weer, met groote blijdschap, moeten ingaan?

Toch wilde ik gaarne op een andere, een derde zijde, vollen nadruk leggen.

Ik bedoel dit.

Onze Heere Jezus Christus is de Verlosser der gansche wereld.

Hij heeft op Zich genomen gansch Gods creatuur door de diepten van zonde en vloek heen te leiden naar de heerlijkheden van het Nieuw-Jeruzalem, het Nieuwe Paradijs.

De grondslagen voor dat werk heeft Hij gelegd in de dagen Zijner vernedering.

Voor het overige is Hij de eeuwen door bezig wat Hij in beginsel tot stand heeft gebracht, uit te werken, tot alles omvattende heerschappij te brengen.

Hierbij voegt Hij Zichzelf mede-arbeiders toe.

Die mede-arbeiders zijn wij, Zijn volk; wij, die door Zijn werk van den dood zijn verlost en toekomstige burgers van het Nieuwe Jeruzalem zijn geworden.

Het doet er niet toe, welke taak ik in het leven heb. Of ik dominé ben of bakker of kruidenier of handelsmagnaat of minister of tramconducteur of timmerman of leeraar of onderwijzer —, in het trouw volbrengen van mijn roeping ben ik medearbeider van Christus in Zijn arbeid, waardoor Hij de wereld voortstuwt naar haar heerlijke bestemming.

Deze waarheid geeft aan elk eerlijk werk hemelsche schoonheid; dat in te zien maakt het mogelijk in zijn werk, wat het ook is, hoe eentonig, hoe gering in vergelijking met anderer levenstaak, met liefde en blijdschap bezig te zijn.

Voor het werk van den dienaar des Woords geldt dat evenwel in zeer bijzondere mate.

Iemand zei eens tegen mij: „man, wat is dat preeken toch mooi werk; dat is niet l e v e n, dat is l e v e n - b e h e e r s c h e n.

Ik begreep, eerlijk gezegd, toen nog niet precies wat hij daarmee bedoelde.

Later heb ik dat klaarder leeren zien.

Het is immers dit.

Preeken beteekent, in dit verband:

a. het verlossingswerk van Christus in de hoorders, tot steeds volkomener heerschappij te brengen, de zonde in hen af te breken, hen steeds meer te vormen tot burgers van de wereld der toekomst.

b. deze hoorders te bevestigen bij het inzicht en hun hoe langer hoe klaarder te doen worden het inzicht, d a t zij, in hun speciaal levenswerk, mede-arbeiders hebben te zijn van Christus.

c. den hoorders te leeren verstaan, op welke wijze zij hun levenswerk hebben te volbrengen om daarin nu ook inderdaad mede-arbeiders van Christus te wezen.

Het lijkt mij toe, dat wij het preeken veel te veel hebben laten opgaan in een ons bezig houden met de vraag: „hoe wordt een mensch zalig en —, wordt gij, mijn hoorder, wel zalig.

Zeker, dat element mag in de prediking niet ontbreken; immers iemand, die in Christus niet verlost is, kan Zijn mede-arbeider niet wezen. Maar wee ons wanneer wij de prediking hierin laten opgaan.

Dan maken wij tot d o e l, wat God heeft bedoeld als middel om tot het doel te geraken; dan zetten wij den mensch in het middelpunt, inplaats van den Heere God en Diens eere.

Dan vergeten wij wat er staat geschreven: „dat wij verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreeze, in heiligheid en gerechtigheid al onze dagen."

De vraag naar eigen v e r l o s t z i j n mag in de gemeente van Christus geen v r a a g zijn. De prediking moet daarvan uitgaan, wijl zij wortelt in Gods Verbond en juist dat u i t g a a n v a n h e t v e r l o s t - z i j n der hoorders moet die hoorders er toe brengen, op grond van Gods belofte, die verlossing ook werkelijk te grijpen.

De eigenlijke inhoud van de prediking moet zijn, het verloste volk zijn rijkdom en roeping te laten zien en op de beleving daarvan aan te dringen.

Dan krijgen wij ruimte voor die drie punten, die ik daar zooeven noemde en dan zien wij de geweldige heerlijkheid van preeken.

Dan verstaan wij, dat terwijl ieder ander mensch in de vervulling van zijn levenstaak Christus' medearbeider is, ik, als prediker, in het levenswerk van al mijn hoorders, Christus' mede-arbeider mag wezen.

Voor den prediker is het mede-arbeider zijn van Christus, in vergelijking met dat van anderen, honderdvoudig, duizendvoudig, vergroot. Dat is zóó iets groots, dat ik de heerlijkheid daarvan niet óp kan.

Dat moet mij zóó beroeren, dat ik niet laten kan, zoovaak ik weer met een preek begin, te zeggen: „Heere, Heere, ik dank U, dat ik dit doen mag; wat is het kostelijk.

De studeerkamer moet de plaats zijn, waar telkens trilt de melodie van het:

'k Heb anderen al de rechten van Uw mond
Met lust verteld, hen vlijtig onderwezen.
Uit al den schat van 't groote wereldrond
Is nooit die vreugd in mijn gemoed gerezen,
Die 'k steeds in Uw getuigenissen vond,
Door mij betracht en and'ren aangeprezen.

D. v. D.

UIT DE HISTORIE

INTER NOS.

PAPE - de Afscheiding - JANSSEN.

XI.

Afnemend crediet.

„Heusden, 31 Dec. 1835.

„In de godsdienstige toestand dezer streken is weinig of geene verandering voorgevallen. —

„Te Almkerk houden zig de aanzienlijksten ferm. De burgemeester Duyser is een man; zijn ambtgenoot Dekker te Emmichoven een zalte Scholtiaan.

„Goedschiks schijnt Meerburg alles te zullen overgeven, tenminste heeft hij goedwillig de coupons der diakonie toebehoorende, aan een der diakenen op deszelfs verzoek ter hand gesteld. —

„Te Veen blijft het weifelend. De afscheiding bepaalt zig alsnog tot een 40 à 50-tal, van welke een kleermaker mij een brief heeft geschreven curieus om te lezen: het Klassikaal Bestuur vergelijkt hij met honden die niet bassen, past op hetzelve spreuken uit Jesaja toe, die kant nog wal raken, en beschuldigt hetzelve van met woorden geeselen en verdrijven der Profeten! Enfin, men wordt niet gek zonder er aanleg toe te hebben.

„Wat ik onlangs schreef van gevechten te Veen is inderdaad zoo, maar ziehier de reden: De Wijksche boerenjongens voedden reeds lang een wrok tegen de Veenschen uit hoofde van deszelfs schismatieken geest. Broeder Moorrees, die gedurig tegen de afscheiding uitvaart, en ze onlangs openlijk van den Predikstoel „een werk van den duivel" noemde, mag dan ook wel de orthodoxie onder zijn gemeente zoo zeer hebben helpen opwinden, dat de Wijksche boeren met troepjes naar Veen zijn gerukt, om aldaar mogelijk het nieuwe licht wat uit te blazen. Tenminste nadat de hoofden door gebruik van sterken drank wat verhit zijn geworden, hebben de orthodoxe Wijkschen, de zoogenaamde oud-orthodoxen te Veen, te lijf gewild, dog zijn te goeder ure hierin door de militaire magt belet, ofschoon deze niet heeft kunnen verhinderen, dat deze en gene een kwetsuur heeft gekregen hetzij door mes of bajonetsteken. De zonderlinge vertooning beleven wij derhalve dat in 1835 het Dordtsche Synode van 1618 en '19 aanleiding geeft tot eene vete tusschen de boeren van Wijk en Veen, die beiden wel weinig van het Dordsche systeem begrijpen. Men houdt alles echter wat voorgevallen is, zooveel mogelijk stil, en wil het dempen naar het schijnt, wat dan ook wel — het beste is.

„Te Almkerk zullen wij weldra een kerkeraad benoemen. Zulks zal weldadig werken op de aanzienlijksten der gemeente, die tog niet gaarne een Predikant gezonden zagen.

„Gisteren heb ik eene ampele besoigne met den Burgem. en een lid van den raad aldaar gehad over de in den kerkeraad te benoemen personen. De burgemeester, kerkvoogden en notabelen zijn in het oog der gemeente t e liberaal (d. i. de burgemeester, de assessor en ik) dan dat een kerkeraad uit hen samengesteld bevallen zoude. Wij hebben dus het plan beraamd om liever zoodanigen te benoemen die bekend als ernstig denkende (vroome) lieden, echter besliste tegenstanders van Scholte c.s. zijn, en — onder betamende invloed der aanzienlijksten staan".

— Deze vrome „stroomannen" zullen dan een predikant mogen kiezen!

Heusden, 6 Jan. 1836.

„De toestand dezer streken blijft nagenoeg dezelfde, nu en dan hoort men van enkele afscheidingen, maar het getal der afgescheidenen in de gemeenten te bepalen is onmogelijk, nadien men zulks geheim houdt van de zijde der seete".

Waarom men nog geen of weinig bericht van afscheiding stuurt wordt later wel duidelijk, maar ook hier blijkt dat de „seete" en Pape zulk een kennisgeving niet beslist noodzakelijk acht om toch afgescheiden te zijn. De „opstandelingen van 1618" zijn door het Ned. Herv. Kerkbestuur op 21 Nov. afgescheiden, ipso facto, en komen niet meer in de N. H. Kerk.

„Te Veen maakt de factie geen openlijken opgang, en de massa is in stilte blijde van Van Rhee ontslagen te zijn, hoezeer men er ook niet voor uitkomen durft. Zijn crediet is merkelijk afgenomen, en met weerzin ziet men hoe hij vaak gearmd gaat met een zekere ondermeester, die bij hem logeert. Gister heb ik de kerkvoogden aangeschreven om hem de Pastorij te laten ontruimen binnen 6 weken".

„In het naburige Heesbeen, tien minuten van hier haspelt men ook. Hier blijft alles stil, hoezeer de factie het gerucht verspreid had, dat ik tot licht gekomen was, en mij aan de goede zaak (!!!) had aangesloten".

Van den 16en Jan. het volgende bericht:

„Te Almkerk blijft het nog al rustig, maar de afscheiding kruipt onder het gemeene volk voort.

„Oefeningen zijn er in menigte, maar men wacht zig, het getal van 19 personen te overschrijden. Op 4, 5 plaatsen tegelijk houdt men dergelijke conventikelen. De daar gecantonneerde troepen zijn jonge miliciens uit Groningen en Drenthe, onder anderen drie Ulrummers [Is dat aan den Prins, Opperbevelhebber te danken? B.]. De geest dezer militairen is waarlijk niet hoog gestemd om de Scholtiaansche woelingen tegen te gaan en veel doelmatiger had men er Curassiers, of een honderdtal mineurs uit Heusden kunnen leggen. Maar ik durf mij er niet over uitlaten.

„Onze Gouverneur bemoeit zich ook niet sterk met de zaak, trouwens de man kan dit misschien minder doen, omdat hij Catholiek is, dank wijte ik hem dat hij de aanvragen van ons Bestuur gehoor bereidwillig gegeven heeft.

„Te Almkerk is een [N. H.] kerkeraad benoemd.

„Te Veen kruipt de scheiding voort, hoe zeer langzaam. —

„Te Op en Neer Andel is het Separatisme bijna